

Maar de mensen zijn haastig, zelden tevreden met het tempo, waarin de reis vordert, terwijl uitlaatgassen bomen en gras verkleuren en doen verwelken, de lucht giftig wordt, zodat meer en meer mensen in verband met het verkeer zich als astmalijders gevoelen. Maar ja, techniek staat voor niets en de mensen willen steeds sneller hun bestemming bereiken, dus wat doe je? Alleen moet mij wel van het hart dat de bestemming, die velen zo snel bereiken, aan onze zijde ligt.

Toch is alles zo goed geregeld en gaat het menselijk kunnen steeds verder. Het zou onrechtvaardig zijn de technici, wetenschapsmensen en alle, die het geheel zo wetenschappelijk verantwoord regelen, enige lof te onthouden.

De mensen hebben reeds een man op de maan gebracht en zelfs weer de kans gegeven naar de aarde terug te komen. Een waarlijk grootse prestatie. Alleen rijst mij dan de vraag, hoe de mensheid, met alle deskundigen en middelen, er nog niet toe is gekomen de mens zover te beïnvloeden, dat hij zich ook waarlijk menselijk gedraagt en uit menselijke overwegingen dezelfde offers wil brengen als op basis van zijn verlangen naar prestige.

Bewonderenswaardig is ook de wijze, waarop de mensen nu grote steden kunnen bouwen in zeer korte tijd. Maar hoe werken deze technische topprestaties, deze organisatorische zegepraal in op de mensen, die verdoold geraken in betonwoestenijen?

Een mens, die daarin leven moet, verliest steeds meer zijn eigen levensritme door een steeds afnemend contact met de vrije natuur. Juist omdat steeds meer mensen niet meer kunnen leven in het voor hun lichaam natuurlijke ritme zien wij gehele steden vol mensen, die lichtelijk overspannen zijn, die lijden onder een voortdurende lichte geprikkeldheid en gevoelens van onbehagen, die men echter snel weer kan verdrijven, dank zij de vele middelen, die daartegen middels de vele communicatiemedia worden aanbevolen. Persoonlijk lijkt mij Harteveldt een van de beste middelen, maar daarover kunnen wij van mening verschillen.

Indien ik al de lof moet zingen van de technocratie, die uw leven meer en meer gaat beheersen - en u zult reeds ontdekt hebben, dat mij dit nogal zwaar valt - zo zou ik moeten zeggen:

Dank zij de technoeraten en hun planning is het zeker, dat de mensen van deze dagen gemiddeld ouder worden dan hun voorouders. Maar aan de andere kant rijst mij dan onmiddellijk de vraag, of dergelijke mensen nog wel geestelijk rijp worden. Velen die op rijpe ouderdom overgaan, doen mij bij hun aankomst in mijn wereld denken aan bananen, die groen geplukt in grote koelschepen naar noordelijker streken worden gebracht om daar als exotisch, maar de eigen ware geur, het eigen werkelijk aroma, grotendeels verloren hebbend product met veel reclame op de markt te worden gebracht. Want de pretentie is er wel, maar de waardevolle rijpheid ontbreekt helaas steeds meer.

De situatie, waarin vele mensen, dank zij de moderne technieken en de konsekwente en dwingende toepassing daarvan in de gemeenschap verkeren, is volgens mij de volgende:

Als mens wil je graag leven. Maar leven is een samengaan van uiting, beleving, innerlijke processen en uiterlijke zelfverwerkelijking. De technocraten hebben het de mensen inderdaad mogelijk gemaakt om meer te hebben en meer te doen, maar niet om wezenlijk meer te bereiken. Men bleek niet in staat te zijn de mens zodanig innerlijk te veranderen, dat hij daardoor in een

sneller tempo meer intens kan beleven.

Het tegendeel is volgens mij eerder waar, daar de moderne mens het merendeel van zijn indrukken dermate oppervlakkig verwerkt, dat hij in feite minder dan voorheen tot een bezonken oordeel kan komen en zo ook minder snel tot een grote innerlijke rijpheid kan komen dan voorheen.

Dit is natuurlijk mijn mening maar en wij moeten dan ook de technici prijzen voor al hun wijze besluiten. Maar of een ieder er vrede mee zal hebben? Waar bleef het oude Amsterdam? Hoe schoon was het, intiem, maar vol van feilen. Nu zie je dozers door de puinen dweilen, omdat de metro eindelijk kwam.

De metro is een technisch product, doorgezet door technocraten. Ik kan begrijpen, dat er mensen zijn, die er prijs op stellen, wanneer zij en hun medemensen vlugger vervoerd worden. Maar is het daarom nu meteen nodig hen onder de grond te stoppen?

Het komt er voor een ieder op aarde uiteindelijk toch wel eens van, maar ik vind het zoeken van dergelijke oplossingen prematuur en niet zonder gevaren.

Technisch gezien is het een knappe prestatie, ook al is het zakelijk beschouwd een flop. Indien je alleen kijkt naar de behoefte steeds meer mensen te doen wonen buiten de stad, waarin zij werken, is zo iets mogelijk zelfs de enige redelijke oplossing. Maar mensen zijn nu eenmaal niet zo redelijk als een dergelijke aanpak doet veronderstellen, zodat menige technisch juiste en redelijk schijnende oplossing voor een bestaand probleem alleen maar tot meer onredelijke toestanden gaat voeren.

Waarop de technocraten onmiddellijk uitroepen, dat het de mensen zelf zijn, die falen en niet degenen, die alles ontworpen hebben, geregeld hebben en zo verbeterd hebben doorgezet.

Een voorbeeld? Kijk naar de Bijlmermeer, de slaapstad, zo knap en vol van zorgen ontworpen voor allen, die een betere woning begeerden. Zij werd een betonsahara van het noorden vlak bij de stad, die eens Venetië van het noorden werd geheten. De schoonheid van het menselijk verband, de eenheid van tesamen leven en tesamen werken is daar al snel vergeten. Nu wonen hier de bannelingen uit andere, warmere streken.

Het treurige van dit alles is, dat een technocraat alleen pleegt te denken vanuit zijn specialisme, zodra hij met de levens van anderen te maken krijgt. Zeker, wat hij als zijn taak ziet, doet hij overlegd en goed, maar zonder zich af te vragen, hoe mensen daarop reageren.

De wegenbouwer bouwt zijn wegen snel en goed. Toch zou je kunnen vragen, ministerie van verkeer en waterstaat, waar je, wanneer alle ontworpen wegen eindelijk liggen, de gewone mensen laat. Opstapelen op vluchtstroken misschien?

Ik vind het mooi, dat er veel kennis is en een goede techniek. Ik heb zelfs bewondering voor hen, die, technisch perfect en economisch weloverwogen, nabij het trotse Rotterdam kraakinstallaties en chemische bedrijven bouwen. Hun werk is degelijk en goed volbracht. Alleen zijn de gevolgen daarvan voor de mensen zo vervelend, weet u. Maar ja, daarmee kun je geen rekening houden, want de economie moet groeien en dit vergt nu eenmaal een toenemende investering van het bedrijfsleven. En daarom moet je alle bedrijven maar nemen, als je hen maar krijgen kunt, ondanks de bijverschijnselen, die wij, technisch perfect en door economische overwegingen gematigd, op zullen leggen aan fabrieken, die men nergens anders meer wil dulden.

Een technocraat is eigenlijk iemand, die steeds weer probeert de inzichten volgens eigen specialisme op te leggen aan een gemeenschap, die daar lang niet altijd gelukkig mee is. Vaak werkt men hieraan als een directeur van het een of andere grote concern, die probeert een monopoliestelling voor zijn eigen producten te bereiken.

Hierin ligt volgens mij de grote fout: Een econoom heeft b.v. uitgerekend, hoe economisch de gang van zaken zou moeten zijn. Dus gaat hij voortaan uit van het standpunt, dat een ieder voortaan verplicht dient te worden alle offers te brengen, waardoor hij zijn plannen en predicties tot waarheid kan maken. Maar wanneer de mensen dat nu eens niet wensen te doen? Dan geeft de specialist nog niet toe, dat hij mogelijk te veel menselijke factoren buiten beschouwing heeft gelaten, maar spreekt over een behoefte aan grotere samenhang, meer discipline, meer gevoel voor orde en doelmatigheid.

Vaak wordt hierdoor een gemeenschap in een situatie gebracht, waarin het gewone volk de moed niet meer zal hebben om voor zijn mening en werkelijke behoeften uit te komen. En wie zal dan de technocraten nog tot de orde roepen? Zeker de bureaucratie niet. Want de leden daarvan zijn veel te blij, dat alles gereguleerd en wetenschappelijk verantwoord verloopt.

Wanneer u ooit het lichaam van uw eens zo fraaie hofstad weer beziet, bemerk dan, hoe in het fijne weefsel van gebouwen steeds meer hiaten vallen, terwijl een woekerplant van grauw beton al, wat eens harmonisch bloeide en in statigheid begon, overwoekert, tot slechts nog blijft de folklore van een ridderzaal en parlement, overschaduwde door vuil-grauwe reuzen. Kantoren, hoog en sterk, doen grootsheid, die eens was, verbleken, terwijl mens mensen stapelt in woongarages, gebouwd naar vaste norm.

Ik wil hen allen loven die leven, streven in de waan van de technocratie. Maar zij moeten mij toch maar vergeven, wanneer ik de waarde van leven, beleven ook, anders zie. Zij moeten mij vergeven, dat hun scheppingen en plannen mij soms innerlijk doen beven.

Ik zeg tot hen: zeker, jullie hebben de wereld van alles gegeven. De teflonpan en het schuurmiddel, dat niet krast, de sok, die altijd ieder past en het meubel, dat slechts twee jaar deugt en niet meer mee gaat een heel mensenleven. Jullie hebben de standaardlamp geïntroduceerd, zodat een ieder in het zelfde electrisch licht, gebogen over energierekeningen, voor eigen onvermogen zwicht en meer van anderen eist.

Wees trots, o technocraat. Zie rond u. Welk een zegen langs elke hoek en straat blinkt in wel duizend kleuren het gehate blik u tegen. En hoe raast over vrije baan niet openbaar vervoer. Zeker, vaak kan een mens daarin niet zitten, nauwelijks staan, maar snelheid telt en vragen om comfort is dan wel overdreven. De bussen vol of geen vervoer. Dat is uw economisch verantwoorde, maar toch niet menslievende zegen.

O technocratie, wat gij ons al niet geeft aan schoons, zo wel en goed bedacht, scheidt voor gewone mensen vaak last en overmacht. Die dromen van een leven, dat anders ook kan zijn, waarin de mens weer groot is en de techniek weer klein.

Waar zijn de wateren van Holland, zo puur, werspiegelend het blauw, het wolkengrauw en laatste avonduur van zon, die ondergaat?

Gij geeft daarvoor een grijze prut, die zacht te gisten staat, de soep der industrie, eerst moeizaam weer verwerkt, dank zij techniek en vele zorgen tot smaakloos nat, dat dan de mens moet drinken.

Eens was uw land een land van bos, van grote stille heiden en gazig groenend land tot aan de horizon en weiden. Maar rest nu daarvan?

De kippen, eens het tokkend scharrelend leven op elke boerenhof, zijn nu in cellen opgesloten, hormoon gevoerd, omdat meer ei u lokt. Dit dan ten behoeve van de mensen, die rijker worden door het lijden van die dieren. Laat ons de vooruitgang vieren.

Gij, technocraten, meent: dit is toch de juiste weg. Men moet het inkonsekvente van mensenliefde en dierenliefde altijd weer vermijden, wanneer het gaat om wet en wetenschap en recht. Productie is iets, wat meer dan deze zaken zegt.

Gij hebt de mensen, die op aarde leven, te vaak het recht ontzegd, geheel zichzelf te zijn en volgens eigen norm te streven en noemt, wie niet zich voegt, een dwaas of zelfs wel slecht, want gij, gij geeft de wet.

En heeft men u, een enkele keer, gezegd met licht verrijt: nu gaat u toch te ver, meneer, dan hebt gij u beroepen op wetenschap en productiviteit. Gij hebt verwezen allen, naar uw universiteit, uw rang, uw naam en uw belang en zeide: Ik weet, hoe het behoort. Wij kunnen bijna al voorzien, ontwikkelend wat nodig is. Indien op aarde een gemis ontstaat, wij grijpen naar de macht en met onze kennis beschikken wij dan over alle kracht, die nodig is, zodat gemis verdwijnt.

U hebt gelijk. Maar met gemis verdween veel meer, vooral ook menselijkheid. En dat ziet gij niet in. De weg is u slechts weg en een begin voor meerdere wegen. Zo hoort dat, dat is goed voor zaken en verkeer. Dus is elk middel u wel evengoed en houdt geen mens u tegen.

Een dijk is toch een dijk? Dus voor de veiligheid snel heel de kust beschermd, nu het mogelijk wordt te doen. Gij hebt u niet misleid, zo stromen elders slaan en elders stukken grond nu steeds weer onder water staan. Gij hebt gelijk, metwaar? Maar de zee kiest eigen wegen en haar zo krachtig wreed geweld, houdt gij met uw techniek niet tegen.

U zeker, men schiep luchtverkeer. In enkele uren heen en weer van New York tot in Amsterdam. En koste wat het kost, dit houdt gij braaf in stand in naam van de techniek en voor het vaderland. Prestige is des mensen schoonste tooi en snelheid, vrijheid om te gaan, is en blijft uw doel, ook als reeds aan elk loket toekomstige kapers staan. Op uw verleidelijk gefluit kiezen, vrij als vogels boven de wolken uit, touristen zich een baan en komen soms niet aan hun doel, maar wel op andere plaatsen uit.

Ik vraag u, wat is hier het nut? U spreekt van zakelijkheid, van internationaal verkeer, van goed en sterk beleid. Maar smaakt in Benidorm een ieder dan de vreugd, die hij in Zandvoort kende in zijn bekrompen jeugd?

Betekent New York zoveel meer dan een stad bij eigen dorp voor hen, die nooit ter stede gaan? Gij hebt uw techniek opgebouwd en toch het wonder vaak gedood, dat eens steeds kon bestaan. Mij smart dit zeer.

Een lofzang voor die technocratie en wetenschap? Ik zou

het liever laten. Want mensen, die denken in die trant, zijn vaak te eenzijdig, te verwaten, om in de mens de mens te zien.

Niet sterk en wijs doen zij mij aan. Zij zijn niet licht en kracht, of nieuwe menselijkheid. Zij vormen eer de mierenstaat, door hen als robots voortgeleid.

Kijk nu eens wat geschiedt in alle landen, want heus, het valt nog mee hier in de Staat der Nederlanden. Maar kijk eens naar de Ussr of, is dat niet genoeg, eens naar de Usa, of naar een ander land, want iedereen doet mee.

Wat is er daar gebeurd? De mens wordt ingepast, genormd, met din-nummer beduidt aan de behoefte aan gepast. Hij mag niet meer geloven, zoals hij gelooft, niet denken zo hij wil, hij heeft alleen zijn taak te doen en blijve verder stil.

Verdiene mag de mens, zelfs veel misschden, desnoods in weelde leven. Maar daarvoor moet hij wel zijn eigen wezen geven, als burger, of als deel van het bedrijf.

Men is nuttig, inderdaad. Maar het is de baas, die nagaat, wat je wel past, zelfs of je pak je staat en of de vrouw, die je kiest, wel deugt voor het bedrijf. Want wie vooruit wil gaan, verkoopt zijn ziel, zijn zaligheid en zelfs zijn eigen lijf.

Een lofzang voor dit al? Maar waarom zou ik dan de technocraten wijten, dat zij in zo een bedrijf, zo een systeem, dat logisch lijkt, voortdurend weer vergeten, dat er in mensen steeds weer iets menselijkers blijkt dan in de regels ooit werd neergeschreven, of in een theorie gesteld?

Zij menen het zo goed. Zij hebben veel gedaan voor iedereen, voor arm zowel als rijk. Zij bouwen heel de wereld vol en zeker is het geen droom, dat zonder technocraten de oogst niet zou volstaan, zodat er vele mensen aan honger ondergaan.

Wanneer dit nu gebeurt, is het niet de schuld van de techniek, het is eerder zakelijk instinkt. Dit maakt de wereld ziek en doet het leed van anderen vergeten.

De technocraat staat niet alleen. Er zijn ook anderen schuld. Is het niet het zakenleven, dan is het soms de politiek, of zelfs de kerk die schuld is, die menselijkheid weer doet vergeten.

Maar ik vraag maar, hoe of het komt, dat men met alle kennis, alle weten, alle denken, elkander niet verstaat, zodat het ondanks kunde en plannen op de wereld nog steeds niet beter gaat.

Voor mij is het eenvoudig te zien en ook te spreken op deze wijze. Ik ben als mens nu dood en voor mij geven menselijke zwakten zich sneller prijs, stellen zich bloot aan mijn kritiek, dringen zich zelfs op aan mijn besef.

Wanneer ik naar mijzelf zie, dan weet ik wel: eens was ik net zo dwaas als al die anderen. Maar weten kan een mens en ook een geest; men kan zich zelf veranderen tot men opnieuw beseft, wat werkelijk leven is.

Dan kies ik vaak voor gemis aan vaste wetten, ja, zelfs aan redelijkheid, mits de mens maar leven kan uit diepten van gevoel en eigen doel bereiken kan, leert werken weer met vreugd om alles, wat hij schept.

De keus, die men gemaakt heeft voor het onderwerp, lijkt mij niet al te goed. Er is ook iets in mij, wat zelfs de leiding laakt, die mij gezonden heeft om de lof der technocratie u te zingen.

Maar mogelijk wist men, hoe ik denk en zond men mij juist om u uit te leggen, hoe ik de zaken zie? In ieder geval word ik mij nu bewust, dat ik eindelijk moet stoppen met mijn poging steeds te rijmen en woorden aan elkaar te lijmen. Ik lijk wel Thomasvaer, die teveel spraakwater heeft gedronken op de bruiloft van Kloris en Roosje.

Toch wil ik proberen de feiten nog eens, zo mogelijk in proza, met u onder ogen te zien. Wanneer je uitgaat van een bepaalde techniek, dan heeft deze alleen zin, wanneer er een weten achter staat. Dit is gemeenlijk het geval, want de mensen van heden weten op bepaalde gebieden ontzettend veel.

Nu zijn technocraten eigenlijk mensen, die uitgaan van het standpunt, dat je alle kennis en weten zoveel mogelijk moet benutten en uitbuiten. Daarom gaat meestal de doorsnee technocraat er wel degelijk vanuit, dat al hetgeen hij doet - soms tegen de wil van zijn medemensen in - uiteindelijk goed zal zijn voor de mensheid.

Toch zou men zich eens af moeten vragen, of b.v. het scheppen en in standhouden van wapens als atoombommen en andere verschrikkingen wel zo logisch en wetenschappelijk verantwoord is, als men pleegt te denken. Want ik weet natuurlijk wel, dat men dergelijke dingen niet voor gebruik bedoelt, maar alleen als afschrikking wil hanteren, maar volgens mij kan de een of andere idioot in een onbewaakt ogenblik dergelijke wapens gebruiken. En het lijkt mij geen teken van wijsheid en inzicht, indien men een idioot een geladen stengun in handen geeft om er mee te spelen, alleen opdat deze zo zoet blijft en ook de andere kinderen zoet zullen blijven.

Ik kan de argumenten wel begrijpen van degenen, die stellen, dat de gelijkvormigheid van menselijke behoeften zoveel mogelijk bevorderd moet worden en hun mogelijkheden zoveel mogelijk gelijk moeten worden geschakeld, omdat je alleen dan op de meest rationele wijze in hun behoeften kunt voorzien. Zelfs indien ik toegeef, dat het daardoor veel eenvoudiger zal worden om alle mensen goed te kleden, te voeden en te huisvesten, kan ik toch het niet geheel eens zijn met degenen, die met alle middelen een gelijkschakeling van alle leden van een gemeenschap nastreven.

Ik heb nog niemand horen beweren, dat rozen pas echt bruikbaar en mooi zijn, wanneer zij allen geheel gelijk zijn. Schoonheid speelt in het menselijke leven een grotere rol dan men zich gemeenlijk realiseert. Ook al zal niet elke mens een zelfde schoonheidsgevoel of een vergelijkbare schoonheidsbehoefte kennen.

Maar zeker is, dat voor een mens belevingen, menselijke kontakten, schoonheidsbeleving en vreugde een groot, soms zelfs het allerbelangrijkste deel van zijn bestaan uitmaken. De mens heeft behoefte aan iets eigens, iets, waardoor hij zichzelf kan zijn, temidden van anderen en toch niet geheel aan die anderen gelijk.

Om het eenvoudig te zeggen: de mensen hebben er geen behoefte aan, dat het mooie bankstel, tot nu toe geprijsd voor f 1295.- voor een ieder verkrijgbaar wordt voor een tiende van de oorspronkelijke prijs, alleen maar omdat men niets anders meer maakt dan die krengen van dingen.

Zoals volgens mij de mensen er geen werkelijke behoefte

aan hebben, allen smakeloos, maar rationeel geproduceerd fabrieksbrood te eten, ook al zou men dit goedkoper kunnen leveren. Let wel, wie wil mag dit voor mij doen, wanneer hij geen smaak heeft, daartegen zal ik geen bezwaren opperen. Maar er moet een mogelijkheid zijn om ander brood, of desnoods geheel geen brood te eten, wanneer je dit beter bevalt.

De technocraat denkt echter allereerst aan de mogelijkheid van iets zoveel zo goed mogelijk te maken. Waarbij goed voor hem voedingswaarde, eventueel verrijking met vitamines betekent en niet smaak. En wanneer zich bureaucraten met het geval gaan bemoeien met hun voorschriften, die al even goed bedoeld zijn, wordt het eindproduct nog erger en bovendien duurder.

U wilt van deze menging van de twee voornaamste standen van deze tijd en hun effecten op het geheel een voorbeeld? Neem de P.T.T. Dit is een bedrijf, gebaseerd op een staatsmonopolie, dat voortdurend winst maakt. Het is opgezet om alle burgers een zo goed mogelijke onderlinge communicatie op afstand mogelijk te maken.

Vele delen van dit bedrijf maken voortdurend winst, ondanks het feit, dat men soms onnodig vernieuwt of moderniseert, te luxe kantoren pleegt te zetten en zo voorts. Nu is er echter een enkele arbeidsintensieve tak van dit bedrijf, waarin men jaarlijks enkele miljoenen verlies moet boeken. Het betreft hier de afdeling posterijen. Dus datgene, waarop het monopolie in het begin werd gebaseerd.

De technocraat pleit voor steeds betere en meer mechanische behandeling van de post, de ambtenaar meent op zijn kantoor, dat elke afdeling rendabel dient te zijn. Samen komen zij tot de konklusie, dat je de mensen niet kunt gaan verbieden meer dan een bepaald aantal brieven te schrijven, maar dat je dit wel zo duur kunt maken, dat je er geen last meer van hebt.

De technicus zal daaraan toevoegen: schrijven is gemeenlijk overbodig, wanneer de mensen maar telefoon nemen. Dan kunnen zij elkaar mondeling het nodige meedelen, wij kunnen onze technische voorzieningen sneller uitbreiden en verbeteren en het geheel is voor ons winstgevender, omdat er minder arbeid bij te pas komt.

Nu zou men een groot deel van de overbelasting van de post eenvoudig kunnen opheffen, door het monopolie deels of geheel prijs te geven. Maar daarmee zou men minder invloed krijgen, dus is men bereid alles te doen om het bezorgen van brieven door anderen te belemmeren. Indien mogelijk zou men zelfs een ieder verbieden bij zijn buurman even een briefje in de bus te duwen, tenzij het eerst van een portzegel is voorzien.

Volgens mij is dit een duidelijk voorbeeld van een wijze van denken, die sterk eenzijdig is gericht, i.c. op het eigen bedrijf. De diensten zijn alleen belangrijk, omdat zij deel uitmaken van het bedrijf, de menselijke betekenis en waarde komt ten hoogste op de tweede plaats.

Indien u vindt, dat ik te veel zeur, kunt u het zeggen. Indien u niets zegt, heb ik echter nog wel wat meer te zeuren. U zegt graag? U zeurt dus graag mee? Dat is echt hollands. Maar u verwacht natuurlijk wel, dat ik van uw heilige huisjes af zal blijven.

Begrijpelijk. Daarom vind ik ook de heer den Uyl een typische Nederlander: zodra er in het buitenland iets gebeurt, is hij er onmiddellijk bij om vermanend duidelijk te maken, dat dat fout is, en dat is Typisch Nederland. Evenals het kankeren over het onbegrip, dat men uit eigen gelederen ondervindt. Trouwens, ook dit kan ik deze man niet euvel duiden, want wie kan hem nu nog begrijpen?

Maar terzake. Het aantal mensen op deze wereld neemt steeds toe. Je zou nu kunnen stellen, dat die mensen dan zelf maar moeten leren zich te beperken en beter samen te werken en te leven, of de gevolgen zullen moeten ondergaan.

Dit betekent heel wat toestanden, waarmede velen het niet eens zullen zijn. Nu kun je natuurlijk besluiten om dan maar alles voor de mensen te gaan regelen. Zonder een ambtelijk apparaat en vele deskundigen zal dit echter niet mogelijk zijn.

Indien mogelijk trekt men voor elk probleem een afzonderlijke reeks deskundigen aan. Dezen hebben een beperkte taak, die zij natuurlijk zo veel beter kunnen vervullen dan in een situatie, waarin zij zich met alle dingen tegelijk bezig zouden moeten houden. Maar het heeft wel een nadeel: men ziet het nu steeds meer vanuit eigen specialisme en zal op de duur het belang van de andere specialismen en de problemen, waarmede men niet direct te maken krijgt, onderschatten.

Er ontstaat een soort blindheid, die geen rekening meer houdt met de feiten, de noodzaken en mogelijkheden, zoals anderen die zien, maar alleen de eigen mening en voornemens als wezenlijk important beschouwt.

Een voorbeeld hiervan is CRM. Ik vind dit een nuttig, zij het wat doornig apparaat. Men is echter geneigd alles alleen vanuit eigen visie op ontspanning te bezien. Wanneer men b.v. ziet, dat de mensen graag voetballen en graag naar voetbal kijken, gaat men niet uit van het werkelijke nut, de werkelijke betekenis van dit soort sportbeoefening.

Indien de mensen zelf spelen, zelf hun pakje kopen en zelf kontributie betalen, zal niemand er op tegen kunnen zijn, dat de nodige accomodaties door de staat tegen zeer redelijke vergoedingen en desnoods met verlies, ter beschikking worden gesteld.

Betaald voetbal is volgens mij echter geen sport meer, maar showbussines. Indien dit gesaneerd moet worden, rijst de vraag, waarom en hoe. Zeker is wel, dat CRM hiertoe niet in staat is, omdat het niet bereid is een goed impressariaat met de regelingen te belasten. En de KNVB kan het al evenmin, daar deze merendeels bestaat uit mogelijk goedwillende, maar vooral eigenwijze amateurs, die slechts zelden de porte van hun eigen beslissingen schijnen te kunnen overzien.

Kun je dan nog gelden uittrekken en deze met een God-zegene-de-greep gaan besteden, alleen omdat er een theorie is, die stelt, dat het publiek niet bereid is meer voor dit vermaak te besteden en sterren toch een hoger loon dienen te krijgen? Volgens mij zou men allereerst eens moeten nagaan, in welke mate de bereidheid tot het brengen van offers en het genoeg nemen met mogelijke lonen belemmerd wordt door ingrijpen van instanties en een verkeerde propaganda voor deze sport.

Ik zie trouwens meer zaken, waarbij mij vragen rijzen: Gezien alles, wat men doet om de cultuur hoog te houden, kom ik

onwillekeurig tot de vraag, wat die cultuur dan wel in wezen inhoudt.

Soms krijg je de indruk, dat cultuur voornamelijk bestaat uit het in standhouden van orkesten en het opvoeren van opera's op staatskosten, waarbij entreegelden in feite eerder een symbolische bijdrage vormen. Mogelijk heft men zelfs entree om een mogelijk gedrang te voorkomen, dat er maar zelden is.

Indien mijn gegevens juist zijn, draait het merendeel van het nederlandse t.v.-publiek snel de knop om naar een ander net, wanneer er eens een opera wordt uitgezonden, Maar zeer velen kiezen voor de André van Duin-show, wanneer die te zien is.

Betekent cultuur dan een de mensen tot waardering dwingen voor zaken, die zij normaal niet wensen of mooi vinden en dit bovendien nog op kosten van de gehele gemeenschap en niet voor rekening van de fervente liefhebbers van deze uitingen?

Kijk je, wat er achter deze toch al niet zo vanzelfsprekende benadering ligt, dan blijkt, dat wij te maken hebben met een in verhouding kleine groep, die de eigen visie op alles, wat cultureel waardevol zou zijn, aan allen proberen op te leggen. Waarbij in het kennelijk de behoefte bestaat het gehele volk deel te doen zijn van een cultureel geheel, waarin hun eigen opvattingen koning kraaien.

Ik zou stellen: indien er mensen genoeg belangstelling hebben voor bepaalde kunstuitingen, dan zullen zij daar ook wel iets voor over hebben. Dit blijkt vooral bij het experimenteel toneel, waarbij sommige vrije producties door zaalbezetting en loopduur kennelijk aan een behoefte tegemoet komen, terwijl elders gesubsidieerde experimenten tonnen verslinden en geen publiek trekken, ja, zelfs niet meer dan enkele voorstellingen halen. Ik acht het niet juist in het eerste geval de mensen aan hun lot over te laten en in het tweede geval de monteringskosten en vaste salarissen te doen dragen door de gemeenschap.

Ik kan niet iets als waarlijk deel van de eigen cultuur beschouwen, wanneer er maar heel weinig mensen in geïnteresseerd zijn, terwijl er geen blijvende waarden aan verbonden zijn. Ik kan eveneens niet begrijpen, dat men bepaalde zaken, waarvoor vele mensen interesse tonen, als een soort belasting-melkkoetje moeten fungeren en geen enkele steun ondervinden. Want dit behoort volgens mij meer tot de volkseigen cultuur dan het andere.

Dus, om het eens in beelden te stellen: Indien nodig zou men André van Duin moeten subsidiëren, terwijl men experimenten, zelfs indien volbracht met medewerking van een Ko van Dijk e.d., voor eigen rekening en in de vrije sector zou moeten laten plaatsvinden, waarbij steun alleen gegeven wordt, indien er een voldoende belangstelling voor het gebrachte blijkt te bestaan.

Kortom: indien u het mij vraagt, zou het beter zijn alleen die dingen te subsidiëren, die de mensen zelf, als amateurs, met grote inzet doen en daarnaast desnoods enkele zaken, die zoveel mensen wensen, dat hierdoor het ten laste brengen van de gemeenschap aanvaardbaar wordt. Geen elitecultuur voor rekening van de niet geïnteresseerde massa, daarop komt mijn betoog neer.

Een technocraat zal echter heel anders reageren. Die stelt eenvoudig: ik ben bekwaam tot oordelen en ik weet, wat goed is, ook wat goed is voor u. Daarom hebt u zich maar bij mijn zienswijze neer te leggen.

Het gevolg is, dat ouderen, die het meestal in instanties voor het zeggen hebben, menen, dat een ieder, die anders denkt, er weinig of niets vanaf weet. Zodat de nodige aanpassingen veel te laat tot stand komen en plannen worden doorgezet, die geen enkel nut meer hebben onder gewijzigde omstandigheden, die elke paar jaren op plegen te treden.

Ik heb er geen bezwaar tegen, dat alles zo goed mogelijk geregeld wordt, nogmaals, maar vraag mij steeds weer af, waarom de mening van een minderheid altijd weer van oorslaggevende betekenis moet zijn.

Ik kan mij best voorstellen, dat de mensen in Waterstaat, die met veel moeite en werk een weg geprojecteerd hebben en eindelijk alles rond denken te hebben, nijdig worden wanneer anderen - volgens hen geen vakmensen - opeens komen vertellen, dat deze weg of oplossing niet meer past in deze tijd. Normale mensen zijn dan bereid naar de argumenten van anderen te luisteren en zo een betere oplossing te vinden. De ware technocraat echter reageert: ik heb het zo berekend, volgens mij is dit de juiste oplossing, dus dient het zo en niet anders te gebeuren. Desnoods probeert hij een deel van het werk te volbrengen voor er een goedkeuring afkomt voor zijn onderneming, alles in de hoop, dat men dan tegen zijn plannen geen neen meer zal kunnen zeggen. Erg reëel lijkt mij een dergelijke houding niet.

Neem als volgend voorbeeld Defensie. Een goed ministerie met mensen, die hun eigen verantwoordelijkheden en problemen gemeenlijk zeer wel kunnen overzien. Bovendien altans uiterlijk nogal democratisch, zodat men zelfs na langdurig verzet nu in het leger een vakbond van soldaten toe laat.

Ook hier speelt echter minder de vraag, wat men wel goed zal kunnen doen met de middelen, waarover men beschikt, dan de vraag, hoe men aan de middelen zal kunnen komen om alles te doen, wat men zich heeft voorgenomen. Vaak loopt men met beloften en het aangaan van verplichtingen vooruit op de middelen en mogelijkheden, waarover men feitelijk kan beschikken, in de hoop dat dan alles, wat men eenmaal beloofd heeft, wel waargemaakt zal moeten worden.

Bovendien zal men hier nog eens moeten gaan inzien, dat een "zware" stafbezetting niet alleen betekent, dat er meer hoge salarissen betaald moeten worden, maar bovendien inhoudt, dat er meer verschillende meningen en benaderingen zijn. Het feit, dat de mannen, die er zitten, specialisten zijn, betekent bovendien, dat zij hun plaats in het geheel willen rechtvaardigen door hun eigen specialisme belangrijker te maken, dan het in het kader van het geheel in feite zou behoeven te zijn.

Opvallend is, dat men slechts zelden exact blijkt te weten, wat er werkelijk nodig is en welke wijzigingen daarin verandering kunnen brengen. Een ieder is veel te druk bezig met het bewaren van tradities en het omschrijven van de zaken, die er moeten komen.

Soms doet het denken aan een bouwmaatschappij, die haar huizen opzettelijk laat verkrotten om zo een vergunning tot nieuwbouw in de wacht te kunnen slepen.

Steun aan het buitenland is volgens mij ook al vraagwaardig, wanneer je de indruk krijgt, dat iemand van buitenlandse zaken probeert welwillendheid en waardering in andere staten te verkrijgen door bijdragen te beloven, die hemzelf toch geen cent kosten.

Ik beweer niet, dat dit altijd opzettelijk gebeurt, maar het feit, dat een dergelijke indruk wordt gewekt, is al veelzeggend genoeg. Bezie je de zaak op de keper, dan blijkt weer, dat men uitgaat van 'n visie omtrent hetgeen noodzakelijk is en omtrent de belangrijkheid, die men hoopt te gewinnen voor eigen land, zonder dat men hierbij rekening houdt met hetgeen in dit opzicht redelijk mogelijk is.

Bovendien zijn de resultaten van dergelijke hulpverleningen soms eigenaardig, zoals het geval waarin, overigens door particulieren, gelden voor een veldhospitaal werden bijeengebracht. Mogelijk is het inderdaad een veldhospitaal, maar het resultaat doet elke beschouwer toch eerder denken aan drie tweedehands tanks, die door de brousse rijden.

Mogelijk misken ik vele goede bedoelingen, wanneer ik op deze mogelijkheid wijs. Mogelijk doe ik in mijn betoog de vele oprecht goede bedoelingen onrecht, die men koestert. Maar wat de resultaten betreft, kan ik alleen herhalen, dat ik die zo zie en niet anders.

Wanneer ik de lof van de technocratie moet zingen, wordt het bij mij steeds een lied van de eenzijdigheid: Wat zijt gij zeer geleerd en vol veelzijdigheid van kennis. Hoe acht gij uzelve goed en wijs en wilt gij al uw plannen, met of zonder strijd verwezenlijken, omdat zij u aanvaardbaar lijken.

Hoe stelt gij u teweer, wanneer anderen anders denken en niet in uw taal en termen kunnen spreken. O, als zij zelfs de staf soms breken over iets, wat gij ontworpen hebt, straft gij hen af en kan dit niet, zo bedriegt gij hen, opdat het goede tot stand kome en bidt gij stil, dat niemand het bemerkt, voor het te laat is.

Delf zo mogelijk een graf, voor ieder die ooit anders denkt. Gij kent de waarheid toch, uw weten is er altijd zonder falen, juist? Laat de anderen dan zwijgen. Zij mogen het betalen.

Droom, dat gij almachtig zijt. Gij kent het juiste woord, het enig waar gebod. Gij zijt, kortom, des mensen heul en plaatsvervangend God.

Gij zijt de mensen goedgezind, bescherft hun zijn en wezen, mits zij u gehoorzaam zijn en steeds uw kunde vrezen. Maar zo ik naar de feiten zie, zo blijkt steeds weer de rede zoek, daar gij geen mensen kent en slechts tot God en tot uw boekenkennis u steeds went. Kortom, wat gij volbrengt, is iets wat ik bij God niet zoek, maar in mijn domme onbesef eerder als overwinning van de andere zijde boek.

Ik probeer reëel te blijven en stel daarom nogmaals, dat de meeste technocraten en wetenschappelijke denkers het goed menen met de mensheid en zichzelf. Ontstellend goed menen zij het, zijn vaak harde werkers en inventieve denkers. Onder hen schuilen vaak grote geleerden en wetenschapsmensen, die in de historie nog lang vermeld zullen staan. Zij overzien vaak meer dan voor andere mensen mogelijk of zelfs denkbaar is. Maar wat zij zelden bezitten is een voldoende begrip voor en respect voor de mensheid, die zij denken te dienen.

Daarom heeft de techniek meer menselijkheid in het menselijke ras vernietigd dan welke oorlog ook. Daarom heeft het beheersen van de maatschappij door de technocraten en hun geliefde technieken in de mensen meer mogelijkheden tot ontwikkeling van innerlijke waarden omgebracht, dan men zich voor kan stellen.

Lof kan ik soms toezwaaien aan de technocraat voor zijn toewijding, kunde, zelfs bereiken. Maar niet aan de technocratie, deze aristocraten van deze tijd, die alle andere standen in hun hart verachten. Want de resultaten van die technocratie zie ik als een bedreiging van alle menswaardig leven op uw aarde.

Zo zie ik de zaak. Wilt u aan technocratie, aan de techniek, een andere waarde toekennen, het is uw recht, het staat u vrij. Ik meende, dat het mijn recht was, voor mijn visie in deze uit te komen.

Na de pauze kunt u commentaren geven, dan komt een andere vriend, want ik red mij de vrede, het medium het leven, door heen te gaan, voor gij uw woede lucht.

Goeden avond.

(. bekort)

-0-0-0-0-0-

Goeden avond, vrienden.

Ik mag dit tweede gedeelte voor u afhandelen. Het is voor ons op het ogenblik om verschillende redenen nogal druk, zodat wij trachten, door elkaar af te lossen, alle mogelijkheden zoveel mogelijk uit te buiten.

Hebt U vragen of kommentaar?

x Ik begreep uit het betoog van de eerste spreker, dat wij met die technocratie niet bepaald op de goede weg zijn. Maar hoe komen wij er onder uit?

- Indien wij de technocraat als de aristocraat van deze dagen moeten beschouwen, zo kunnen wij opmerken, dat hij steeds weer de ~~can~~magnole zingt met het obsederende ça ira, zonder zich te realiseren, dat de eindkreet van het lied gemeenlijk is: au lanterne les aristocrats.

De technocraat meent, dat zijn plannen belangrijk zijn en altijd weer mogelijk blijven. De eenvoudige mens kan daarop alleen antwoorden, door zichzelf steeds minder van de moderne techniek afhankelijk te maken, steeds meer zaken zelf te doen, steeds minder energie te gebruiken, steeds meer te zoeken naar een wijze van leven, die voor de mens zelve bevredigend is, ook al past dit niet in de plannen en opzet van zijn leiders.

Indien steeds meer mensen zich onafhankelijk maken van de techniek en de handel, steeds meer mensen voor zichzelf gaan zorgen en geen beroep meer wensen te doen op de gemeenschap, tenzij dit noodzakelijk en onvermijdelijk is, zal er als vanzelf een verandering in het geheel van de samenleving plaats vinden.

Een ieder kan met enig denken beseffen, dat mensen, die meer gemak, meer luxe, meer gunsten eisen, steeds weer hierdoor steeds meer hun lot in handen leggen van de tovenaars, die beweren hen hun zin te geven. Hiermede wordt de technocratie en de dwingende diktatuur van de techniek steeds meer in de hand gewerkt.

Voorbeeld : geef ieder kind een zakrekenmachine en na enkele jaren zal geen mens meer uit het hoofd kunnen rekenen. En beseff, dat juist degene, die afhankelijk is van een bepaalde techniek om zijn normale leven te leiden, de eerste zal zijn om steeds verdere technische verbeteringen te eisen, zonder te beseffen, dat zijn eigen onvrijheid en afhankelijkheid hierdoor steeds verder toe zal nemen.

Onzelfstandigheid neemt toe, het steeds meer technisch benaderen van alle aspecten van het menselijke leven wordt steeds meer onvermijdelijk, maar daardoor zal de mogelijkheid volgens eigen gevoelens en inzicht te leven, steeds afnemen.

Mijn antwoord op uw vraag zou eigenlijk dan ook moeten luiden: de toenemende afhankelijkheid van de techniek en haar hoge priesters is langzaam gegroeid en zal ten hoogste weer zeer langzaam af kunnen nemen.

Wanneer de mensen echter zich bewust zouden gaan beperken in het gebruikmaken van technische zaken en voorzieningen, zou de invloed van de technocraten sneller afnemen dan de afhankelijkheid van de gemeenschap van technische voorzieningen en mogelijkheden.

Indien men alleen maar bij elke oplossing voor een probleem naar de meest eenvoudige zou teruggrijpen, zouden reeds vele schijnbaar onvermijdelijke ontwikkelingen stilvallen en zou meer nadruk vallen op menselijke waarden, menselijke waardigheden en menselijke gevoelens, zaken die juist door technocratie en bureaucratie onbewust steeds weer op de achtergrond worden geschoven.

Indien men weer gaat beseffen, dat de persoon altijd het allerbelangrijkste is en niet de voortgang van het een of andere proces, komt men vanzelf verder. Maar dit is alleen mogelijk, wanneer de personen zich ook steeds meer losmaken van hun afhankelijkheid t.a.v. de technische en maatschappelijke processen.

x Is dit niet min of meer de weg der onthechting van de uiterlijke dingen?

- Ik doel hier niet op een je werkelijk onthechten t.a.v. uiterlijke dingen. Eerder gaat het om een vorm van logica. Om het heel eenvoudig te zeggen: zo nodig kun je ook gas winnen uit een moeraslootje of een beerput. Een aardgasaansluiting is mogelijk gemakkelijker, maar niet onvermijdelijk. Electriciteit kun je met een windmolentje ook opwekken. Veel kun je daarmee natuurlijk niet doen, maar in uw land zou het toch voldoende moeten zijn voor verlichting en zo nu en dan een uurtje radio-luisteren.

Het klinkt u mogelijk vreemd in de oren, wanneer ik deze zaken stel, maar mogelijk begrijpt u nu, dat het mij niet gaat om werkelijk onthechting, maar eerder om een bewuste en overlegde keuze, waarbij men alles verwerpt, wat meer inspanningen kost om het te verwerven of te betalen, dan het zelf vervangen van het betreffende eist.

Je hoeft je niet van alle stoffelijke zaken los te zeggen. Maar wel moet je zoveel mogelijk proberen in deze maatschappij met een te grote afhankelijkheid van technische voorzieningen weer een mate van onafhankelijkheid te bereiken, zodat je alleen onder eigen falen, niet onder dat van anderen hoeft te lijden.

U vindt dit mogelijk overdreven gesteld. Maar stel eens, dat in een stad als Den Haag electra, gas en waterleiding staken en ook het openbaar verkeer grotendeels wegvalt. Hoe moet men zich dan redden? Zelfs verkeer met eigen vervoer zal moeilijk worden, omdat geen verkeersleidingen meer werken. Kortom: dan bevindt een ieder in de stad zich in grote nood, kan niets meer, zal niets meer kunnen produceren en zal zich maar met grote moeite in het leven kunnen houden.

Een van de redenen voor die nood ligt in het feit, dat vele mensen zich niet meer realiseren, dat je ook buiten de waterleiding om water zou moeten kunnen putten, ook zonder gas het huis warm zou moeten kunnen houden enz. Toch kun je heus wel stoken, al is het maar papier en hout in een oud blik. Je kunt water putten in sloten en grachten. Je zult het eerst moeten filteren en laten bezinken, daarna moeten koken, maar je zult er mee kunnen volstaan. Dit zal men echter niet zo snel aanvaarden. Men zal eerst eisen, dat de oude voorzieningen weer gaan functioneren en ondertussen nalaten voor zich te zorgen, soms zelfs omdat men de kracht daartoe niet meer heeft.

Dat beeld zal voorlopig wel niet bewaarheid worden. Maar mogelijk helpt het u om te beseffen, hoe zeer u afhankelijk bent geworden van allerhande technische voorzieningen. Dan beseft u mogelijk ook dat, door steeds meer soortgelijke voorzieningen te eisen, die gemakkelijk en mogelijk voordeliger zijn, u uw lot steeds meer in handen geeft van degenen, die dergelijke voorzieningen beheersen.

Hoe minder je zelf doet, hoe groter je afhankelijkheid wordt van degenen, die alles voor je doen en regelen. Daarbij gaat u steeds weer voorbij aan het feit, dat de man, die b.v. een waterleidingbedrijf beheert, niet denkt in termen van uw gemak, maar aan zijn mogelijke afzet, het leveren van een aanvaardbaar product, het rendabel houden van de instelling, waarvoor hij werkt en dergelijke zaken. De man van de waterleiding houdt zich bezig met de problemen rond drinkbaar water en lapt andere problemen, zoals werkgelegenheid, in feite aan zijn laars. Dit terwijl anderen, die zich bezig houden met uw werkgelegenheid, weer de rendabiliteit en het goede product van het waterleidingbedrijf minder belangrijk achten dan het scheppen van meer arbeidsplaatsen.

Dus onthechten is in dit geval niet bepaald de juiste oplossing. De mensen zullen eerder moeten streven naar een zo groot mogelijke zelfstandigheid, een beperking van hun overmatig verbruik van verschillende producten, het zoeken naar andere werkwijzen en betere mogelijkheden om, hetgeen men van node heeft, juist en volledig te gebruiken.

Dat kan inderdaad betekenen, dat men terug gaat grijpen naar mogelijkheden van verwarming enz. die minder schoon, minder gemakkelijk zijn. Het kan zijn, dat men, ik blijf maar bij verwarming als voorbeeld, er voor zorgt op verschillende wijzen warmte te kunnen winnen, zodat men niet van een enkele bron van brandstof afhankelijk is.

Dit herwinnen van onafhankelijk zal in vele gevallen ook betekenen, dat men goedkoper gaat leven op de duur, dat men weer meer dingen zelf gaat doen, die juist daardoor een bevrediging geven en een rijkere inhoud aan je leven kunnen gaan geven.

In het begin zal dit vaak onredelijk schijnen en menige huisvrouw zal zich afvragen, wat het voor zin heeft veel keukenwerk te doen, wanneer haar echtgenoot kennelijk het verschil tussen blikgoed, diepvries en verse, zelf bereide spijzen niet of nauwelijks ervaart.

Al te vaak hoort men: waarom zou ik mij zo druk maken? Maar zelf koken is nu eenmaal gezonder - meer vitaminen - en lekkerder dan het gebruikelijke nederlandse maal, dat veelal bestaat uit soep uit een pakje, diepvriesgroente en geschild aardappels met pudding van de melkboer toe.

En dat geheel wordt dan waarschijnlijk nog bekroond met koffie uit het potje poeder met poedermelk, want dat is zo gemakkelijk en dan kan ieder het naar eigen smaak maken, nietwaar?

x Gedeputeerde staten hebben kort geleden niet toegestaan, dat er een ertsnikkerfabriek kwam, onder het motto, dan komt er te veel lood in de lucht en dat hoort daarin niet thuis.

Twee ministers hebben zich verzet en gevraagd deze beslissing ongedaan te maken, dit onder het motto: dan kun je wel al die industrieën verbieden enz.

- Ik geloof niet, dat een grotere werkeloosheid hiervan onvermijdelijk het gevolg behoeft te zijn. Bovendien is er in feite werk genoeg. Ik maak mij sterk, dat alleen reeds in de randstad voor rond 100.000 mensen werk gevonden zou kunnen worden, indien de mensen bereid zouden zijn ook op grotere afstand van hun plaats van inwoning te gaan werken en ook die baantjes zouden willen vervullen, die op het ogenblik merendeels door z.g. gastarbeiders worden vervuld.

x Wanneer de mensen buiten hun woonplaats gaan werken is vervoer nodig en dat kost ook heel wat energie....

- Geen bezwaar. Het is gelijktijdig meer werkgelegenheid en daarover spreken wij nu. Of dacht u, dat een dergelijke fabriek als degene, die werd afgewezen, geen energie gebruikt? Er is trouwens toch al zoveel transport, vaak om minder rationele redenen, dat uw argument mij niet aanspreekt.

Trouwens, kijk eens een 50 jaren terug. Toen was het heel normaal, dat mensen voor 6 maanden van huis gingen om elders te werken en zo hun brood te verdienen. Nu eist men, dat men niet meer dan een halfuur reizen nodig heeft om zijn werk te bereiken. Ik besef, dat dat in deze tijd niet meer gevraagd mag en kan worden. Maar indien het reizen te veel wordt, zou men mogelijk 3 à 4 dagen nabij het werk kunnen overnachten. Het lijkt mij reëel, dat degenen, die om werk roepen, daarvoor ook zelf enige offers brengen, desnoods financiële en andere.

Kijk eens naar de andere kant. Wanneer een ieder in de eigen omgeving werkgelegenheid eist, betekent dit grote investeringen, die merendeels overbodig zijn en bovendien maar beperkt rendabel te maken zijn. Kijk maar naar de vestigingen van grote bedrijven. Men kwam naar de arbeiders toe, dat is waar. Zodra de conjunctuur afneemt, maakt men echter aanstalten om op zijn hoofdbedrijf terug te vallen, daar dit zakelijk meer verantwoord is, zelfs indien men verliezen op de vestigingsruimten daarbij op de koop toe moet nemen. Afstoting van vestigingen, nevenbedrijven, zusterfabrieken e.d. is aan de orde van de dag.

Daarnaast betekent het vestigen van industrieën in vele gevallen, dat kleinere plaatsen hun eigen karakter verliezen, dat het milieu daar wordt aangetast, dat het eigene van de streek teloor gaat. Bovendien blijkt, dat men in zeer vele gevallen toch weer vreemdelingen zal moeten aantrekken en huisvesten, omdat slechts een deel van de plaatselijke arbeidskrachten aan de eisen van het bedrijf blijkt te kunnen beantwoorden.

Het met alle middelen vestigen van bedrijven op plaatsen, waar een grotere arbeidsreserve - vriendelijke term voor werkeloosheid - bestaat, is op grond van dit alles kennelijk niet de juiste oplossing gebleken. Ook spreiding van instanties e.d. blijkt maar een beperkt succes te hebben en de z.g. verbruiksinjectie blijkt de feitelijke welvaart van de omgeving maar

beperkt en eenzijdig te verhogen.

De juiste oplossing is eenvoudig, dat alle mensen weer bereid zijn daar te gaan werken, waar zij iets te doen vinden, terwijl mensen die geen werk hebben, ook zelf naar werk of een andere mogelijkheid in eigen levensonderhoud te voorzien gaan zoeken.

Dat klinkt mogelijk vreemd en irreëel in de oren van de mensen van vandaag. Laat mij u daarom voorbeelden geven, van door de werkeloosheid ontstane bedrijfjes voor de oorlog, waarin de mensen toch een redelijke boterham konden verdienen, dank zij hard werken:

Kattebakken centrales, die u elke dag een schone kattedak bezorgden. Bellepoetsers, die tevens portieken schoonhielden tegen een redelijke vergoeding.

x Oké, maar dat was plaatselijk.

- Deze voorbeelden stammen uit de steden en zijn dus wel plaatselijk te noemen. Ik noemde deze zaakjes echter als voorbeeld van de inventiviteit, waarmee werkgelegenheid door de mensen zelf geschapen werd, ook al betekende dit in het begin vaak hard werken en weinig verdienen.

Het is een vorm van werkgelegenheid, en dit was voor mij het belangrijkste in de keuze, waarbij de bereidheid om elk soort werk, onverschillig wat, aan te pakken, een grote rol speelde.

x Ik ben het met u eens. Maar ik kan mij voorstellen, dat, wanneer er b.v. in het midden van het land werk gedaan moet worden, de mensen zich daarom heen gaan vestigen enzo.

- Dat lijkt u zinvol, maar is het alleen, wanneer er een zekerheid bestaat voor werkgelegenheid gedurende t.m. meerdere jaren. Vaak is het echter niet zinvol, je bij je werk te vestigen. Om een voorbeeld te geven: rond 1200 arbeiders werden tijdens de werkzaamheden aan de afsluiting van de Zuiderzee in barakkenkampen ondergebracht. Elk weekend konden zij naar huis. Wanneer dit niet mogelijk was, omdat het werk door moest gaan, konden zij kiezen tussen overuren uitbetaald krijgen, of op een andere tijd huiswaarts gaan voor een gelijke periode van 36 uren.

In deze tijd kwam het trouwens voor, dat mensen uit de buurt van Utrecht gingen werken in de havens van Rotterdam. Ook hier was ofwel sprake van langdurig vervoer, dan wel een tijdelijke huisvesting vinden nabij het werk. In deze tijd vond men het nog normaal, dat de werknemer naar het werk ging en daar werkte, waar werkelijk iets voor hem te doen was en niet op kosten van de gemeenschap wachtte, tot men hem werk aan huis bracht.

De mentaliteit van vele werknemers is de oorzaak voor meerdere grote sociale problemen in deze tijd. Ik meen dan ook, dat in de huidige opzet enige fouten schuilen, indien u mij toestaat hierop even in te gaan.

Ik vind het normaal, dat iemand, die zich tegen een zonder werk komen verzekerd heeft, ook enige tijd in de gelegenheid wordt gesteld, verder zijn oude inkomen te genieten. Ik meen echter, dat zo iemand enige tijd heeft om naar ander werk uit te kijken en geen onbetaald verlof geniet. Daarom acht ik het onjuist, dat men na afloop van de door de verzekering veiliggestelde periode bij het verlenen van sociale zorg mag uitgaan van het inkomen, dat de man tot dan toe had of verdiende,

maar van het minimum inkomen, dat voor hem noodzakelijk is om met zijn gezin in leven te blijven.

x Ik vind, dat iedereen een zelfde inkomen zou moeten hebben.

- Een aardige theorie, die echter er op neerkomt, dat, zomen deze in uw land uiteindelijk door zou weten te voeren, enkele handige jongens een deel van het inkomen van hun medemensen zouden gaan verwerven, zodat de feitelijke ongelijkheid na korte tijd zou herontstaan.

Een gelijke verdeling van bezit en inkomen is en blijft een sprookje, tenzij je in de plaats van inkomen iets anders kunt bieden, zoals status of macht. Maar dan ontstaan alleen maar weer andere onevenwichtigheden.

Je zult eenvoudig in een gemeenschap niet kunnen voorkomen, dat de een beter werkt of handiger is dan een ander...

x Maar dan heeft hij er ook wel recht op ...

- In dat geval zul je ook moeten erkennen, dat een ieder beloond moet worden in overeenstemming met zijn bereidheid tot werken en niet alleen op grond van zijn existentie als lid van de gemeenschap zonder meer.

x Maar dan toch wel met een zekere basiswaarde!

- De basiswaarde, die een rijkere gemeenschap, in staat zich deze luxe te veroorloven, zoals uw land, zou dan het minimum moeten bedragen, waarmede een mens nog zonder enige luxe in leven kan blijven. Ik zou daarbij het beding willen stellen, dat dit minimum eveneens gegarandeerd en zonder korting zou moeten worden toegekend, waneer daarnaast wistgevende werkzaamheden worden verricht, mits dezen als gebruikelijk belast worden en niet meer dan het tweevoudige van de toegekende basis bedragen.

U vindt dit beding mogelijk vreemd. Maar het is op het genblik zó, dat vele mensen, die wel werk zouden kunnen vinden, niet willen gaan werken, omdat zij daardoor hun steun of vergoedingen, die zij nu genieten, zouden verspelen zonder zekerheid, dat een beter inkomen blijvend behaald kan worden. Wat natuurlijk een vreemde toestand is.

x Maar prestatie is toch niet uit te drukken in geld, er is toch geen waardemeter voor?

- De enig hanteerbare maatstaf voor de waarde van een prestatie ligt volgens mij nog steeds in de bereidheid van anderen het resultaat daarvan te honoreren. Op grond hiervan is de betekenis van de prestatie in maatschappelijk opzicht en niet de werkelijke prestatie op zich, in geld uit te drukken.

Let wel: prestatie is niet reëel meetbaar. Het kan zijn, dat iemand, die in de ogen van anderen heel weinig presteert, zich om dit te bereiken veel vollediger in moet zetten dan de anderen, die schijnbaar veel meer presteren.

Maar in uw maatschappij is het het resultaat van de inzet, die beloond wordt en niet de inzet van de persoonlijkheid zelf. Zolang je leeft in een maatschappij, waarin een ieder voor zich zoekt iets meer te krijgen of te houden dan anderen, zul je volgens mij hiervan uit moeten blijven gaan, zelfs indien er normaal juistere maatstaven te bedenken zijn.

Je zult er verder zorg voor moeten dragen, dat degenen, die meer presteren of schijnen te presteren dan anderen, niet ten onrechte meer verdienen.

Want er zijn in uw wereld mensen, die een soort monopolie hebben en op grond van de zeldzaamheid van de diensten, die zij aanbieden, de waarde daarvan overschatten en anderen

die het tijdelijk zonder deze diensten niet kunnen stellen, uitbuiten op een wijze, die met hun feitelijke prestatie geheel niet in overeenstemming kan worden geacht.

x Dat is een misbruik maken van de situatie.

Een bellepoetser zou in deze dagen eenvoudig niet te betalen zijn. Wie kan zich dit nog veroorloven?

x Wat de eerste vraagsteller betreft: inderdaad.

Wat de tweede betreft: iedereen zal zich dit kunnen veroorloven, wanneer het de bellepoetser gaat om werk. In Amsterdam bestaan dergelijke bedrijfjes nog steeds in deze tijd.

Reëel gerekend: voor bellepoetsen, brievenbus bijhouden e.d. werd rond 1934 een dubbeltje per week gerekend, waarvoor 't geheel één maal goed werd schoon gemaakt en één keer wat werd bijgepoetst. Omgerekend naar de geldswaarde van heden - een pakje sigaretten had je toen voor 15 cent - zou dit nu rond de f 1.65 per week worden. De feitelijke arbeidstijd inclusief toeweg voor alle werkgevers te samen komt per week op rond 7 minuten. Men komt tegen deze prijs op een gemiddelde opbrengst van f 15.- per uur, verminderd met zeg f 2.- aan materiaalkosten.

Mogelijk lijkt dit in deze dagen niet veel, maar voor ongeschoolde arbeid lijkt het mij goed betaald, vooral daar men zijn werk grotendeels zelf in kan delen en bij acht werkuren gedurende 6 dagen toch nog aan een loon zou kunnen komen van rond f 600.- bruto per week - wat in de praktijk wel zelden zal voorkomen. De helft lijkt mij waarschijnlijker.

Bovendien verleen je anderen een dienst, waarop zij kennelijk prijs stellen - anders zouden zij je niet daarvoor betalen - en je leeft niet op kosten van de gemeenschap.

Ik wil er verder op wijzen, dat velen, die dergelijke diensten plachten te verlenen, daar andere zaken bij deden en hun klanten regelmatig bepaalde artikelen aanboden, die, daar zij niet duurder waren dan in buurtzaken of moeilijk te krijgen, meestal voor weinig tijd een aardig extra inkomen vormden.

Om iets dergelijks te vertalen in de termen van uw dagen: neem de prijzen, waarvoor bepaalde artikelen in supermarkets worden een geboden. Verhoog die prijs met die van een tramkaartje en bied voor die prijs leverantie aan huis op regelmatige tijden aan. Bij aflevering van rond 60 artikelen op deze wijze zou men een inkomen hebben van f 30.-, waarbij moet worden opgemerkt, dat men voor vele artikelen nog steeds voordeliger zou zijn dan de buurthandel. Middenstandsdiploma e.d. overbodig, daar je die niet nodig hebt om voor een ander boodschappen te mogen doen. Ik geef maar een voorbeeld. Het is alleen zaaks om een groter aantal klanten te vinden, bij voorkeur in dezelfde buurt. Maar een enkeling met b.v. een oude auto in eigendom kan zich zo van een redelijk goed inkomen verzekeren.

Helaas zijn de meeste mensen het hiermede niet eens. Zij zeggen: ik ben niet gek om alsjeblieft te gaan spelen en zoveel te gaan lopen en te sjouwen. Ik klop wel aan bij de sociale diensten. Daarin ligt het werkelijke probleem, niet in de onmogelijkheid voor je zelf werk te scheppen, dat nog betaalt ook.

Men is eenvoudig niet meer bereid een optimale en maximale prestatie te leveren, tenzij men een optimaal en maximaal inkomen daardoor verkrijgt en denkt over de andere aspecten

eenvoudig niet meer na.

x Een ruitenwasser vraagt f 6.50. Wat denkt u daar dan van?

- Indien hij daarvoor een zeker risico loopt, materiaal ter beschikking moet hebben, kan dit een redelijke beloning zijn, mits het aantal verzorgde vensters niet te gering is. Ik kan mij zelfs voorstellen, dat iemand, die op een tweede of derde etage woont, voor een zelfde aantal vensters veel meer zou moeten betalen dan iemand, die gelijkvloers woont. Risico, meer moeite en materiaal moeten betaald worden. Dit lijkt mij slechts billijk. De door u genoemde som doet veronderstellen, dat drie of vier normale ramen, of b.v. een groot raam en twee kleine ramen, worden behandeld. Onrechtvaardig acht ik dit niet.

Maar nu een andere vraag: Denkt u, dat er veel mensen zijn, die dit werk tegen een dergelijke beloning dag in dag uit willen doen? Zij krijgen mogelijk een goed inkomen. Maar zijn er werkelijk veel mensen, die bereid zijn een dergelijk karwei aan te pakken? Volgens mij bepaald niet zeer veel.

Dit kan voeren tot prijzen, die wat hoger liggen, daar de weinigen, die een dergelijke beroep uitoefenen, dus een soort monopolie hebben. Maar zelfs dan geldt nog steeds, dat u kennelijk niet in staat of bereid bent deze taak zelf op u te nemen en zo dit volgens u bepaald niet lage bedragje te sparen.

x Vroeger kwamen die mensen met een handwagen, nu hebben zij een Mercedes. Dat maakt ook verschil.

- In hun bedrijfskosten mogelijk. Maar gezien de omstandigheden neem ik aan, dat in deze tijd ook de man met de handwagen een vergelijkbare prijs zou vragen. Maar ik geef toe, dat in vele bedrijven geldt, dat de klant betalen moet voor de luxe, die de ondernemer zich veroorlooft. Dit onder het motto, het heeft gekost, dus de interest van mijn belegging mag op de prijs drukken.

x Mogelijk vindt u onze vragen platvloers, maar wij hebben hiermede dagelijks te maken en interesseren ons daarvoor.

- Geen bezwaar. Maar wanneer ik mijn standpunt heb vastgesteld moet u niet aarzelen uw eigen standpunt te vergelijken en, indien volgens u redelijker, te behouden.

De werkelijke oplossing is altijd weer: kiezen, wat je juist acht en je metterdaad daaraan houden, doe je dit niet, dan verspeel je het recht om op anderen te mopperen. Want dan houdt je, door tegen eigen inzichten in te handelen, de zaken, waarover je je beklaagt, zelf in stand.

Laat mij afsluiten. U hebt gesproken over geleerden en technocraten, die geheel blind blijven voor de menselijke aspecten, van hetgeen zij tot stand brengen. Zij menen steeds weer, dat de mensen zich maar aan moeten passen, omdat, hetgeen zij doen, juist, het enig mogelijke, of het beste is. Daarbij zien zij steeds weer over het hoofd, dat niet alle mensen gelijk of zelfs maar in aard, karakter en mogelijkheden vergelijkbaar zijn.

Laat ons nogmaals stellen, dat de technocraten het gemeenlijk niet kwaad bedoelen, ook al menen anderen later, dat gezien de resultaten deze mensen onverantwoordelijk of gemeen moeten zijn. Verzet u niet tegen deze mensen, maar tegen de besloten gemeenschap, die zij geneigd zijn onderling te vormen. Want deze is voornamelijk schuld aan hun eenzijdigheid. Leve de inzet en het vernuft van de technocraten, maar weg met de technocratie, dat is mijn leuze.

Goeden avond .

(Sterk bekort)

d.d. 5 november 1976

-0-0-0-0-0-